

מאגר שאלות על החוק המקראי

דברים י"ז

1. קראו דברים י"ז י"ד-כ'.

- א. פרשנים חלוקים בהבנת כוונתו של המחוק בחוק המלך: יש הרואים בחוק זה חובה להמליך מלך, ויש הרואים בו רשות בלבד. בסו כל אחת מהדעות האלה על פסוקים י"ד-ט"ו.
- ב. קראו מלכים א' י' כ"ג-כט. וגם י"א א'. יש הטוענים כי חוק המלך נוצר כתגובה לחטאי שלמה. הביאו שתי ראיות ממלכים א' י' כ"ג-כ"ט וי"א א' לביסוס טענה זו.
- ג. קראו פסוק כ' ואת דברי רמב"ן: "נרמז כאן איסור הגאווה, כי הכתוב ימנע המלך מגאווה ורוממות הלב... יזהירנו להיות לבבו שפל ככל אחיו הקטנים ממנו... כי לה' לבדו הגדולה והרוממות, ולו לבדו התהילה". הסבירו את נימוקו של רמב"ן לאיסור שחל על המלך "לבלתי רום לבבו מאחיו".

2. קראו דברים י"ז ח'-'ג

- א. הביאו מן הכתוב שתי ראיות לסמכותו הבלתי מעורערת של בית הדין היושב במקום שבו יבחר ה'.
- ב. לדעתכם, האם סמכות זו תורמת לחברה או מסכנת אותה? נמקו תשובתכם.

דברים כ'

3. קראו דברים כ'.

- א. הפרק עוסק בשני סוגי מלחמה.

1. ציינו את הפסוקים העוסקים בפטור מן ההשתתפות במלחמה, ואת החוקים העוסקים בהתנהגות האדם בעת מלחמה.
2. בפרק מובעת ההשקפה לפיה הניצחון במלחמה אינו תלוי רק באדם. הביאו מהפרק שלוש ראיות לביסוס השקפה זו.
 - ב. 1. מי הן ארבע הקבוצות המקבלות פטור מן המלחמה?
 2. קראו את פירוש רשב"ם על הפטור הרביעי: "ילך וישוב לביתו – אם ירך לבבו וירא... 'פן ימות במלחמה' וגו', שיש נותן אל לבו כשהולך למלחמה ודואג שמא אין לי מזל לחנוך את ביתי או את אשתי או את כרמי, ולכך גרם מזלי ללכת עתה במלחמה – ומתוך [כך] ירא למות. ושלושה מעשים הזכיר: בית ואישה וכרם, ולבסוף כולל כל הדברים (במילים) 'מי האיש הירא ורך הלבב'".
 - הסבירו כיצד מבאר רשב"ם את פסוק ח' ומבטל בדבריו את החשש שרבים יהיו זכאים לפטור הרביעי ולא יצאו למלחמה.
4. קראו דברים כ' י"ט-כ'.
- א. החוק מגביל את התנהגות הלוחמים בעת מלחמה. כתבו איזו הגבלה הקשורה לעצים מוטלת על הלוחם.
- ב. יש הטוענים כי החוק המופיע בפסוקים אלה נועד כמו חוקי מלחמה אחרים לרסן את הלוחמים. הסבירו טענה זו.
5. קראו דברים כ' ז' וגם י"ח.
 - א. איזו התנהגות נדרשת מהחיילים במלחמה לפי פסוקים י"ט-כ'?
 - ב. קראו פסוקים י"ח ואת הפירושים הבאים:

רמב"ן – "קריאת השלום אפילו במלחמת מצוה היא [חובה] שחייבים לקרוא לשלום אפילו לשבעה עממים, שהרי משה קרא לשלום לסיחון מלך האמורי".

רש"י – "אם עשו תשובה ומתגיירין אתה רשאי לקבלם".

הפרשנים עונים בדבריהם לקושי העולה מפסוקים ט"ו-ט"ז. מהו הקושי, וכיצד פותר כל פרשן קושי זה?
 - ג. קראו פסוק ז' מדברים כ' וכן דברים כ"ד ה'. מהו הדין המשותף בפסוקים אלה? כתבו בלשונכם את הנימוק השונה בכל פסוק.

6. קראו דברים כ' י'-כ'.

- א. בקטע מתוארים שני סוגי מלחמה. מהם הסוגים, הביאו מהקטע פעולה אחת שישראל נדרשים לעשות בכל סוג של מלחמה.
- ב. כיצד נקבעת ההבחנה בקטע בין עמים שיש להחרים ואלו שלא ומהו הנימוק בקטע להבחנה בין עמים שצריך להחרים לעמים שאין להחריםם?
- ג. רמב"ם פוסק כי "אין עושים מלחמה עם אדם... עד שקוראין לו שלום, אחד במלחמת הרשות ואחד במלחמת המצווה. כיצד יש לנהוג לפי רמב"ם ובמה שונה פסיקתו מהחוק שלפנינו?

במדבר ל"ה

7. קראו בראשית ט' ג' וגם ו' ובמדבר ל"ה ל'-ל"ד.

- א. לפי הפסוקים מבראשית, היחס אל חיי אדם שונה מהיחס לחיי בעלי החיים.
1. הסבירו מהו היחס המיוחד לבני האדם וכתבו מהו הנימוק לכך.
 2. איזה נימוק מוסיף הכתוב במדבר ל"ה ל"ג-ל"ד על הכתוב בבראשית?
- ב. הקטע במדבר עוסק גם ברוצח במזיד וגם ברוצח בשגגה. קראו גם את החוק מהמזרח הקדום (חוקי החתים מס' 3):
- "איש כי יכה איש בן חורין או אישה בת חורין, ורק ידו שגתה ומת, יקברנו, ושתי נפשות ייתן תמורתם (2בני אדם תמורת כל הרוג) ואת משקו ימשכן".
- במה שונה הענישה על רצח בשגגה בין החוק מהמזרח הקדום לבין החוק המקראי שלפניכם?
- מה אפשר ללמוד משוני זה בין שני המקורות על ההבדל בהשקפה על ערך חיי אדם?

8. קראו במדבר ל"ה י"א-ט"ו. ושמות כ"א י"ג-י"ד.

- א. מהם שני סוגי הרוצחים הנזכרים בשמות?
- ב. כתבו שני פרטים שאפשר ללמוד מהכתוב במדבר על דינו של כל אחד מסוגי הרוצחים. הסבירו את הקשר בין חטאו של כל רוצח ובין גזר דינו.

דברים כ"ד

9. קראו דברים כ"ד י"ד-ט"ו.

א. על פי החוק שלפניכם המעסיק נדרש לנהוג ברגישות כלפי העני בנוגע לתשלום שכרו. הסבירו כיצד עליו לנהוג ומדוע עליו לנהוג כך. בסו דבריכם על הכתוב.

ב. הסבירו את האיום המופנה כלפי מעסיק שאינו פועל על פי החוק. מדוע נדרש איום זה? הסבירו דבריכם.

10. קראו דברים כ"ד י"ט-כ"ב ורות ב' א'-ט'.

א. חוקי התורה מדגישים את ההגנה על החלשים בחברה.

1. בסו טענה זו על שלוש דרישות הנזכרות בקטע מדברים והסבירו כל דרישה.

2. קראו רות ב' א'-ז'. גם בקטע זה באה לידי ביטוי עזרה לחלשים בחברה.

רות פועלת מכוח חוק מן התורה שאינו מוזכר בדברים כ"ד י"ט-כ"ב, שנועד לעזור לחלשים בחברה. ציינו והסבירו את החוק ואת דרך ביטוי בקטע מרות.

ב. קראו רות ב' ח'-ט'. בועז נהג בנדיבות רבה כלפי רות. תארו שני מעשים שלו המלמדים על נדיבותו הרבה כלפי רות, ובסו את דבריכם על הכתוב.

11. קראו דברים י"ד כ"ח-כ"ט ודברים כ"ד י"ז-כ"ב.

א. מהי ההבטחה הניתנת בשני הקטעים לאדם שיתנהג בצורה הומנית?

ב. בקטע מדברים כ"ד י"ז-כ"ב חוזר פעמיים נימוק לדרישה מן האדם בישראל להתנהגות נאותה. מהו הנימוק, ומדוע דווקא נימוק זה עשוי לשכנע את האדם למלא את הדרישות שבחוק?

ג. "לא תטה משפט גר יתום" לפניכם פירוש לפסוק זה: "ופירט כאן את אלה שמפני חלישותם הם קרובים מן האחרים להטות את משפטם" (א' מירסקי, ספר דברים)

הסבירו כיצד "חלישותם" של גר יתום עשויה להטות את המשפט לרעתם, וכיצד היא עשויה להטות את המשפט לטובתם.

12. קראו שמות כ"ב כ'-כ"ג ודברים כ"ד י"ז-כ"ב.

א. לפניכם פירוש רמב"ן לשמות כ"ב כ': "ורבי אברהם אמר- זכור כי גרים

הייתם כמוהו... והנכון בעיני כי יאמר: לא תונה גר ולא תלחצנו ותחשוב שאין לו מציל מידך, כי אתה ידעת שהייתם גרים בארץ מצרים, וראיתי את הלחץ

אשר מצרים לוחצים אתכם ועשיתי בהם נקם, כי אני רואה דמעת העשוקים...ואני מציל כל אדם מיד חזק ממנו".
את הנימוק "כי גרים הייתם בארץ מצרים" אפשר להבין גם כהזדהות וגם כאיום. הסבירו כיצד מבין אותו רבי אברהם וכיצד מבין אותו רמב"ן.
ב. בקטע מדברים כ"ד י"ט-כ"א יש ציוויים בנוגע לגידולים חקלאיים, ומטרתם היא דאגה לחלשים. ציינו מהם הגידולים החקלאיים, והסבירו בנוגע לכל אחד מהם את הדרך שבה יש לעזור לחלש.

ויקרא י"ט

13. קראו ויקרא י"ט י"ג-ט"ז.
חלק מהחוקים בקטע מובאים בצירוף של דוגמה.
א. צטטו מהקטע את החוק העוסק בעושה ואת הדוגמה לחוק זה, והסבירו אותה.
ב. צטטו מהקטע את החוק העוסק במשפט לא הוגן ואת הדוגמה לחוק זה, והסבירו אותה.
14. קראו ויקרא י"ט י"ז-י"ח.
א. קראו את דברי רמב"ן: "שיהיה עליך אשם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו... כי בהוכיחך אותו יתנצל לך, או ישוב ויתוודה על חטאו ותכפר לו".
הסבירו על פי רמב"ן, כיצד האיסור "ולא תשא עליו חטא" מהווה נימוק לצו "הוכח תוכיח את עמיתך".
ב. הסבירו את הקשר בין "לא תיקום ולא תיטור" לבין "ואהבת לרעך כמוך"
15. קראו ויקרא י"ט א'-י"ב ואת הפתיחה לחוקי חמורבי:
בעת ההיא קראו לי אנו ואנליל בשמי, הנסיך הנאמן וירא האלוהים למען הודע צדק בקרב הארץ,
למען כלות עושה רעה ורשע,
למען לא יעשוק החזק את החלש
...
אמת וצדק שמתי לחוק בארץ,
הרביתי טובה לבני אנוש.

- א. מהו מקור החוק לפי כל אחד מהקטעים שלפניכם? בסו דבריכם על הכתוב.
- ב. לפי ויקרא י"ט א'-ב' והפתיחה לחוקי חמורבי, במה שונה המטרה של החוקים בכל אחד מהמקורות?
- ג. החוקים בויקרא י"ט ט'-י"א והפתיחה לחוקי חמורבי מבטאים רעיון משותף. הסבירו רעיון זה ובסו אותו על שני הכתובים.
16. קראו ויקרא י"ט א'-ד' וגם י"א ט"ז ודברים ה' ו'-י"ח.
- א. על פרק י"ט בספר ויקרא אומר המדרש שעשרת הדיברות כלולים בו. ציינו שלושה ציוויים בקטעים מויקרא שקראתם הדומים בתוכם לעשרת הדיברות שבדברים ה'.
- ב. הביטויים "אני ה'" ו"אני ה' אלוהיכם" חוזרים כמה פעמים בציוויים בויקרא י"ט. למה נועדה חזרה זו ומה יכולה להיות הסיבה לחזרה זו דווקא בזיקה לציוויים אלה?
- ג. את המשפט "לא תעמוד על דם רעך" מסביר הרמב"ם במשנה תורה: "כל היכול להציל ולא הציל – עובר על 'לא תעמוד על דם רעך' וכן הרואה את חברו טובע בים... ויכול להצילו הוא בעצמו או ששכר אחרים להצילו ולא הציל". הסבירו את דברי רמב"ם.
17. קראו ויקרא י"ט ט"ז ושמות כ"ג ג'.
- א. מה הציווי הדומה בשני הפסוקים?
- ב. לפניכם שני פירושים של רש"י.
- בפירושו לשמות כ"ג ג' כותב הפרשן: "ודל לא תהדר" – לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר: דל הוא, אזכנו ואכבדנו."
- בפירושו לויקרא י"ט ט"ז כותב רש"י: "ולא תהדר פני גדול" - שלא תאמר עשיר הוא זה, בן גדולים הוא זה, היאך אביישנו ואראה בבושתו. עונש יש בדבר". הסבירו כיצד רש"י מפרש כל אחד מן הציוויים.
18. קראו ויקרא י"ט י"ג-י"ח וגם ל"ג-ל"ד.
- א. על פי פסוקים י"ג ט"ז ציינו שלושה חוקים העוסקים ביחסים שבין אדם לחברו.
- ב. בפסוק י"ד ישנם שני איסורים. מה המכנה המשותף לשניהם?

ג. קראו את פירוש רש"י לפסוק י"ד: "ולפני עיוור לא תיתן מכשול" – לפני הסומא (מי שאינו רואה) בדבר לא תיתן עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור ואתה עוקף עליו (מטעה אותו) ונוטלה הימנו (לוקח את השדה ממנו).

רש"י מרחיב את האיסור שבפסוק י"ד. הסבירו את פירושו.

ד. קראו פסוקים ל"ג-ל"ד.

1. מיהו הגר שעליו מדובר בפסוקים אלה ומדוע בנוגע להונאת הגר יש צורך באיסור מיוחד?

2. קראו פסוק י"ח ופסוק ל"ד. יש הטוענים שהצו 'ואהבת לרעך כמוך' מופנה לאהבת בני ישראל בלבד. האם הנאמר בפסוק ל"ד תומך בטענה זו או סותר אותה? נמקו דבריכם.